

POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVU

Pojedini broj stoji 1 dinar

MALI ISTRANIN

GOD. VI.

RUJAN 1934.

BROJ 1.

NAŠI MLADI SARADNICI

PRIMORAC

Brza riba morem plovi
Primorac je rado lovi
Mreže vuče dupkom pune
To su tečne ribe tune

Vesla morem u tuđinu
Ostavlja si domovinu
A njegovi einci malji
Po moru su zaveslali

Petrinja

Love ribe vuku mreže
I oni bi ribe svježe
Djeca viču, ribe šute
Pred ladicom vodu mute

Djeca love, ribe plove
Uvijek brze, uvijek nove
Ja im želim, Bože mili
Da bi mnoge ulovili.

Branimir Rukavina

ISTRJ.

Istro mila, Istro ravna
Tij kolijevko starodavna
Slavenskog si roda slavna
Istro mila, Istro ravna.

Tobom teku Mirna, Raša
Al' si lijepa Istro naša
Najviša ti Učka gora
Koja naša biti mora.

Sušak

Na te legla zmija ljuta,
Moraš da se mičeš s puta
Crnom koprenom te svila
Okove ti postavila.

Al' će četa sokolića
Vjernih tvojih slavskih ptića
Da ustremi na dušmana
Privede te opet k nama

Žun Živan

KAJ TI JE . . .

Kaj ti je, Istra moja mila?
Zakaj si žalostna tako?
Zakaj zastavo si zavila?
Zakaj solzi se Ti oko?

Ne vprašaj, bratec moj me mili,
Ne vrašajte me moji sini,
Mene na tla se pohodili
Brezsrčni že Latini!

O, čekaj Istra moja mila,
Svobode dan že prišiel bo,
Ko mi čez Učke pridemo
In Istro k sebi vzamemo!

Takrat se zvezde zasvetijo
In nebeška solnca vsa,
Sovražniki pa odletijo
Iz Istre proč do zadnjega

Tedaj mi v naši Jugoslaviji
Himno vsi zapojemo
In vsi verni Istre sini
Slovanstvu se pridružijo!

Spesnil Boris A.-r. učenec 3. realne gimnazije 1. razred.

MALI ISTRANIN

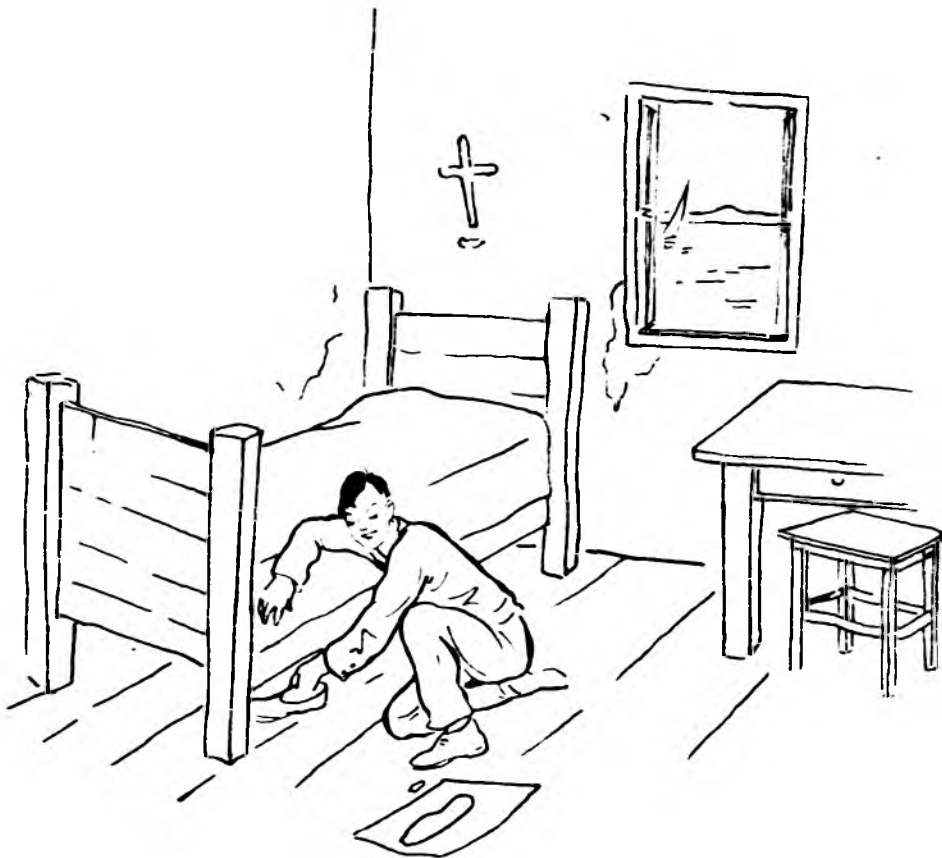
GOD. VI

ZAGREB, RUJAN ŠKOL. GOD. 1934/35

BR. 1

Gospa Tonina

»Hej, mališi moji, što li ste vi sretni! Vi ni ne znate, kako je vama lijepo, a ipak ste nezadovoljni, mrgodite se i mrmljate, kad valja da ujutro nešto ranije ustanete i podjete u školu. A što vam tamo fali? Soba je lijepa, svijetla, zračna i topla, na zidovima vise lijepe slike, imate udobne klupe, a učitelji su vam dobri, pa što biste više htjeli?

Da vi znate kakovu smo školu mi polazili prije šezdeset, sedamdeset godina, drukčije bi vi govorili. Naročito mi, tamo s one strane Učke, u onoj lijepoj Istri našoj . . .«

Tim je riječima oslovio, skupinu živahnih dječaka, djed Ivićev, stari barba Tonin.

»Dajte, barba Tonin, pričajte« zaintačila djeca, vazda spremna da ga slušaju, jer je barba Tonin bio vanredno duhovit, pa je svaku svoju priču iz nekadanjih starih vremena znao začiniti po kojom veselom opaskom.

»Pa hajde! Pričat ću vam o našoj školi! Kakva tabla, kakve klupe, svega toga mi nijesmo poznavali. Nas bi velečasni gospodin župnik Martin Talić, Bog mu se duši smilovao!, okupio u hlad pod granatom ladonjom, a mi bismo posjedali kud koji, tko na travu, tko na zemlju, tko na kakav panj, i slušali. Na koljena bismo položili glatki kakav plosnati kamen, pa udri po njemu šarati kojekakva nepravilna pismena komadićem crna ugljena.

Dugo nijesmo znali, ni kako izgleda olovka, sve dok nam se tamo negdje oko 1870. nijesu smilovali dobri ljudi od društva Sv. Jeronima iz Zagreba, koji su nam poslali nekoliko olovaka, pisanka i knjiga.«

»Pa tako Vi, djede, onda uopće niste nikada ni bili u pravoj školi,« čudila se djeca.

»Kako ne bih bio? I učiteljicu sam imao. Jesam li vam kada pričao o gospi Tonini?«

»O gospi Tonini? Ne, djede, nikada! Kakova je to učiteljica bila, koja se Tonina zvala?« izvalila djeca oči.

»Jest, jest, gospa Tonina bila je moja prva učiteljica. Kazivali su, istina, da nije svršila bogzna kakove škole, ali moram priznati, da je svoje zvanje vršila odlično . . .

Gospa Tonini bilo je onda, dok sam ja bio njezin učenik, šezdeset godina. Pričaju, da je nekada dobro živjela i da je bila iz gospodске kuće, nu kako je sreća promjenljiva, umrli joj roditelji, imanje stalo propadati i ona se jednoga dana nadje bez igdje ičega. Sve što joj je ostalo bilo je ono malo znanja, što ga je za boljih vremena stekla u školi.

U naše je selo došla na poziv župnika, kome je već bilo dojadilo, da se s nama natjerava pod ladonjom pod vedrim nebom, pa se obratio na našeg biskupa Dobrilu u Trstu, neka bi mu poslao kakovo naobraženo i pismeno čeljade, koje bi djecu umjesto njega podučavalo. A biskup dobra duša, posla nam gospu Toninu.

Seoski ju je knez, ili kako mu kod nas kažu, »župan«, smjestio u jednoj staroj kući, u kojoj nije nitko više stanovao i tu je dao urediti jednu sobicu za nju, a drugu za nas.

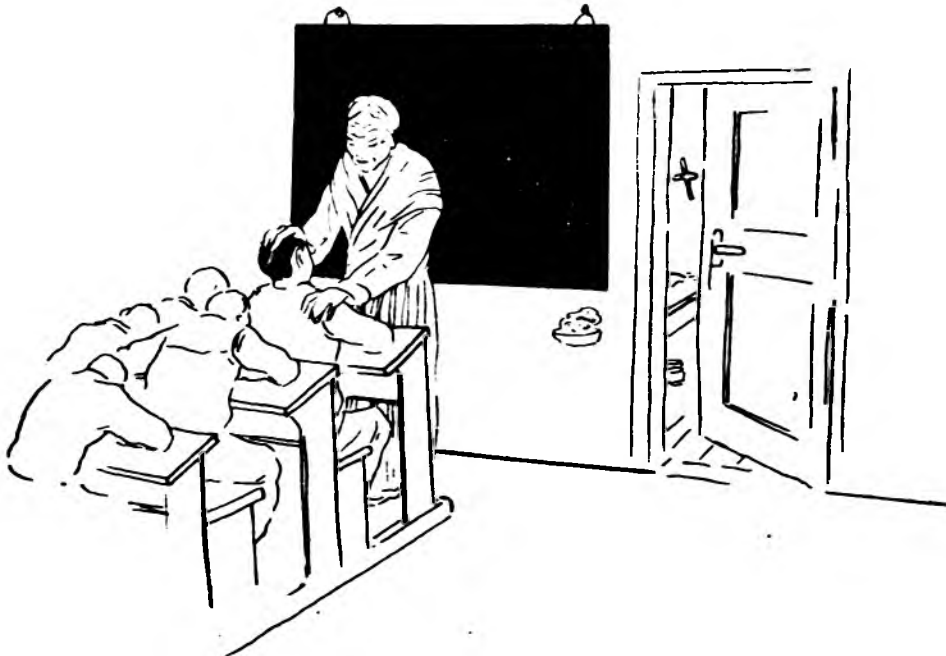
I otada smo nas dvadesetak čupave seljačke djece počeli redovito polaziti »školu«.

Dobra naša gospa Tonina! Ona kao da ni nije bila učiteljica. Bila nam je više kao neka dobra baka, sa dvadesetero malih unučića, koje je vodila, upućivala, milovala i razotkrivala im tajne crnih slova . . .

A kakva joj je bila plaća?

Sirota stara! Nikad nije vidjela ni novčića! A tko da joj ga i daje? U našem selu bilo je svega i svačega, i sira i pršuta i mlijeka i vina, ali novaca bilo je oduvijek malo, tako da ih ni za gospu Toninu nije bilo moguće naći. Na sreću su naše dobre majke znale, da i gospa Tonina mora jesti, ako hoće da živi, pa su je se svakog tjedna po nečim sjetile. Jedna bi joj donijela jaja, druga sira, treća komad pršuta, četvrta vrećicu brašna, peta flašu vina, i tako redom. A gospa Tonina bila je sa svime zadovoljna. Podučavala nas je s mnogo ljubavi, s mnogo iskrene topline, tiho i bez jadanja, kao da izvršuje nekakav svoj davni sveti zavjet.

Imala je sobicu u koju se ulazilo ravno iz naše škole. U sobici je bio jedan krevet, stol i tri obična drvena stolca. To joj je bilo čitavo pokućstvo i kad bi joj nedjeljom naše majke došle u posjete noseći joj svaka po nešto pod pregačom, nijesu imale gdje da sjednu. Čitavo je selo volilo gospu Toninu i često je se sjećalo. No bio je ipak u godini jedan dan, kad bi ljubav našeg sela prema gospi Tonini, prvoj prosvjetiteljki našeg kraja, došla posebno do svog izražaja. Bijaše to na Antunovo na sedamnaestoga siječnja. Taj je dan gospa Tonina slavila svoj imendan.

Ona je u taj dan bila nekud zbunjena i smućena, od ugodnog uzrujanja. Znala je da ćemo svi mi doći, obdariti je nečime i čestitati joj imendan. Tiho bi i nečujno došla u školu, sjela za stol i čekala na nas. Tiho, rekao sam, i nečujno! Pa kako bi sirota stara bila i mogla bučno hodati, kada nije nikada nosila cipele. Imala je tople vunene papuče, a cipele nije uopće ni imala.«

»Pa zašto ih nije kupila!« čudila se djeca.

»Hej, kupila, kupila, lako je to reći, ali čime! Ta rekoh vam, da u ime plaće nije nikada ni novčića dobila. I moj je otac, koji je bio jedini postolar u selu, uvijek govorio, da bi joj jedne dobre i »kripke« cipele za snijeg, blato i kišu, bile od krvave potrebe. Ali nije ih bilo i nije ih bilo.«

»Sirota!« sažalno će djeca.

»Tješite se, ona je ipak dobila cipele. I to dobre, čvrste, jake i točno po mjeri, a da nije nikada saznala, tko joj je i kada uzeo mjeru za cipele.

A to vam je bilo tako:

Moj je otac, kako rekoh, bio jedini postolar u selu. Nije on šivao nikakve moderne cipelice s visokim peticama i lakastim kopicama. To je uostalom jasno kazivala drvena tablica nad našim vratima. Na toj sasvim običnoj dasci bilo je nezgrapnim slovima napisano: »Šime Matas,

postolar«. Tko je god vidio tablu mogao je biti na čistu, da se u toj kućici ne krije bogzna kakav postolarski majstor. Ali naši su ga seljaci hvalili i kazivali, da šije »kripko« i da mu dretva »ne puca«, a to je za njih bilo glavno. Imali su i pravo. Cipele, koje je jednom moj otac obio čavlima trajale bi godinama.

I tako je moj otac, koji je poput svih drugih seljaka, znao točno na pamet, u koji će dan pasti sveti Antun pustinjač, imendan gospe Tonine, odlučio, da je iznenadi, sašije joj cipele i pošalje joj ih kao svoj dar k imendanu . . . Ta i on ju je volio, kao i svi oni drugi vrijedni seljaci, tu našu dobru prosvjetiteljku.

Ali kako da dodje do mjere njezinih cipela, a da ona toga ne sazna? U tom sam mu pomogao ja. Jednoga dana za vrijeme školske obuke, stao sam se ugursuski prenavljati da me boli želudac i zamolio sam da izlazim. Umjesto da odjem van, ušuljao sam se u njezinu sobicu ispružio ruku pod krevet i izvadio jedne stare papuče. Vidio sam: poderane su bile obadvije. Izvadio sam žurno komad papira i olovkom na njem točno naznačio mjeru papuče. A onda: smuk! vješto poput mačke kroz prozor. O podne donesem slavodobitno kući mjeru noge gospe Tonine.

»Izvrсно«, nasmiješio se moj otac i pogladio brk. »Imade nogu broj 39 i pol.«

Došao je dan 17. siječnja. Mi smo se, zažarenih obrazića, umotani u tople suknene kaputiće, žurili u školu, svečano raspoloženi. Svaki je od nas nosio ponešto pod kaputićem. Franić, Perica, Jive, Rade, Grzo i svi redom. Ja sam, nikome ne kazujući, nosio pod pazuhom, čvrsto ih stisnuvši, nove novcane cipele. Došavši do škole zirnem jednim okom kroz prozor, da vidim gdje je gospa Tonina. Bila je već za stolom u školi. Čekala nas je. To mi je došlo kao naručeno. Došavši u hodnik uvučem se žurno u njezinu sobicu, položim pod krevet uz stare papuče nove cipele, ne baš skupocjene, ali dobre i »kripke«, kako reče moj otac, i izadem spretno, da me nije ni opazila, pa uđem nehajno u školu.

Jedan za drugim prilazili su dječaci k stolu. I svaki je po nešto metnuo pred učiteljicu.

»Hvala, dječice« kazivala je zbunjeno gospa Tonina, »hvala, nije to bilo potrebno, pozdravite majčice kod kuće i lijepo im se zahvalite«.

»Oprostite, gospo, malo je, samo jedna malenkost« odvrćala su djeca ispričavajući se, »toliko da znate da vas se sjećamo i da mislimo na vas. Mame vas pozdravljaju i žele vam sretan imendan . . .«

Ja sam jedini došao praznih ruku.

»Tata i mama čestitaju vam imendan« rekao sam . . . Ona me je tako žalosno pogledala da me je upravo zazeblo oko srca.

»Vi ste me dakle jedini zaboravili. Ti me se dakle jedini nisi ničime sjetio, Toniću moj. A ja sam te oduvijek naročito voljela.« Tako mi se činilo da mi kazuju njezine staračke oči. I već mi je bilo na vrh jezika, da joj glasno rekнем: »Ne, ne, nijesmo vas mi zaboravili. Tamo su vam nove cipele u sobici pod krevetom. Moj vam ih je otac sašio. Teško si je od ustiju otkinno forintu da kupi kožu . . . Svi vas mi volimo . . .«, ali sam se svladao i šutio sam. Nijesam ni pisnuo. Tek su mi se oči smijale....

A sutradan, čim sam ušao u školu, došla je gospa Tonina k meni. Pogladila me je drhtavom rukom po kuštravoj kosi, tako toplo, tako blago, kao da me želi zamoliti za oprostjenje, što se jučer na mene pomalo u sebi kao naljutila.

»Moj dobri, moj dragi mali Toniću!« prošaptala je. I ništa mi više nije rekla. Ali u tim je riječima bilo toliko srea, toliko ljubavi, da su me oblile suze. I njoj su se orosile oči.

Tako vam je nekoć bilo u našoj školi, dragi moji mališići, završio je barba Tonin, Ivićev djed, svoju priču.

Dobri su ono ljudi bili svi, i oni siromašni seljaci, i Šime Matas postolar, i barba Tonin, Ivićev djed, i ona stara, sada već davno pokojna, prva prosvjetiteljica u našem kraju, gospa Tonina

Ernest Radetić

Cica maca...

Cico maco, što to radiš,
Što brčiće svoje gladiš?
Sve se meni nešto čini:
Imala si ručak fini.

Malom braci maca veli:
Izjela sam kolač cijeli
što je bio na sred stola,
I od drugog jošte pola.

Reci mami da mi prosti:
Sladi kolač nego kosti.
Više neću, tvrda vjera,
Dokle glad me ne natjera.

Knin.

Niko Škovrlj.

Gorolomova hrid

Uzbunilo se nebo i more. Urlala je bura. Čupala je drveće, lomila krš i kotrljala ga u prodolicu do morskog igala, gdje se stislo malo selo Galebovac. Stislo se seoce pod visokom gorom kao prestrašeno ptiče pod majčinim krilom.

More je ključalo. Val za valom jurio prema grebenu, udarao o klisuru, razbijao se o njezine snažne grudi, pjenio od bjesne nemoći pa ponovno nasrtao sve žešće. Uzalud. Svakiput se razbio o oštrljatu hrid koja je virila u sredini dražice iz mora.

Na kući starog ribara Mate grede tužno škripale i bolno jecale. Pred ikonom je žmirkalo malo kandilo a pod njim je klečala žena i molila za one jadnike koje je bura zatekla na otvorenome moru. Ribar je Mate sjedio kraj kamina i odbijao debele kolutove dima iz kratke engleske lulice. Na koljenu je držao sinčića i pričao mu o Gorolomu:

»U davna, davna vremena«, započeo je ribar Mate »živio je u našim planinama div Gorolom. Bio je silan, viši od najviše jele, jači od najjačeg hrasta no blage ćudi kao janje. Stanovao je u podzemnim špiljama krasa. Klonio se ljudi. Samo kad bi zaželio plavetila neba i mirisa mora, izašao bi iz špilje, popeo se na najviši vis odakle je pukao pogled na debelo more. Sjeo bi na kamen i prosjedio sate i sate. Promatrao je let galebova, pratio okom brze parobrode i male jedrenjače čija su se jedra bijelila kao galebova krila. Duša mu se blažila ljepotama našega Jadrana.

Jednoga dana doplovili stranci na galijama. Na njihovim brodicama vijorila se zastava krilatog lava. Lakomo se bacili na orijaška stabla, sjekli ih, valjali niz brdo do morske obale, tovarili na galije i odvažali. Na brdu je ostala gola zemlja sa bijelim, svježim panjevima kao krstovima na grobnim humcima. Vremenom je bura isprala zemlju. Ostalo je nerodno brdo.

Jednog dana uznemiri Goroloma neka tutnjava gore na zemlji. Izašao je da vidi. Osupnuo se. Izmjenila se okolica da je gotovo nije prepoznao. Šume isječene, stabla povaljana a na morskoj obali naslagano čitavo brdo dužica. Oko njih se vrzli ljudi, tovarili na galije, razapeli jedra i htjeli da otplove.

Gorolom se razgnjevio. Čelo mu se smrklo, a obrazi podrhtavali od ljutine. Pojurio je na vrh planine i stao na najvišu hrid. Izgledao je kao ogroman kip isklesan iz stanca kamena. Upro je prst u galije a iz grudiju mu se oteo strašan krik, krik, od kojeg su zadrhtale i gore i more.

Strancima zamrlo srce od straha. Brzo se otisli od obale.

»Nećete uteći!« vikne Gorolom, zgrabi snažnim rukama ogromnu hrid, otkine je, digne nada se i silnom je snagom baci prema moru. Prohujala je zrakom i tresnula u more. Smrvila je galije, slomila lavu oba krila. Ogroman vir progutao je i ljude i galije.

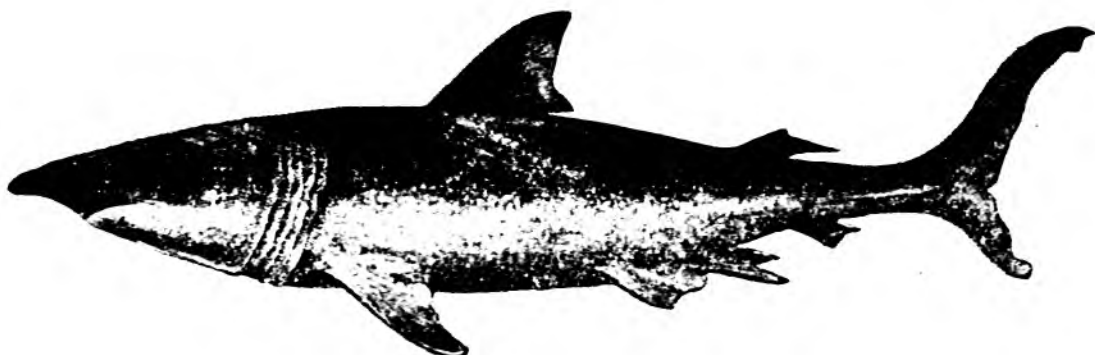
Još danas viri vrh te hridi iz mora a ljudi je zovu »Gorolomova hrid.«

Radoslav Kovač

Morska čudovišta

Posljednjih se dana mnogo pisalo o tome, kako je u naš Jadran zabasao ogroman jedan morski pas, težak nekoliko tisuća kilograma, a dugačak skoro osam metara. Ribari su ga teškom mukom uhvatili kod Kraljevice. Pas je doplovio za engleskim ratnim brodovima, koji su ovih dana posjetili naše luke. Kako vidimo stare mornarske priče o ogromnim morskim nemanima nijesu bez temelja. Naročito među morskim psima imade nekoliko orijaša, koji su strah i trepet ribara. Tako zvani bijeli morski pas tako je velik i tako proždrljiv, da jureći za brodovima hvata i proždire čitave vreće ugljena i pepela, što mu ga mornari znadu baciti.

Morski pas

Svakako je jedna od najstrašnijih morskih nemani, koje se mornari vrlo boje, jedna vrst okrutnog morskog psa, koji je krvoločan poput tigra, a otrovan kao najljuća otrovnica. Njegov rep završava tvrdim je-dnim šiljkom nalik na oštar nož od kosti. Taj je šiljak čvrst kao čelik, a može da upravlja njime kakogod hoće. Svoj plijen pogada njime naj-većom tačnošću. Čim utisne šiljak uštrene ujedno i jaku dozu otrova. Riba, koju je tako napao ugine za šest minuta.

Godine 1922 uhvatili su ribari u Floridi drugo jedno čudovište koje je bilo veliko kao pet slonova zajedno. Ta je neman imala ždrijelo široko 70 centimetara, a nije imala ni zubi ni jezika. Naprotiv je imala na gubici dugačko rilo kao u slona, a težila je petnaest hiljada kila . . . Kad su je rasporili našli su u njoj 448 kila koralja i 1500 kila ribe.

U Australiji pak viđena je još čudnija neman. Nekoji pastiri, koji su pasli stada krava i teladi na pašnjacima uz morsknu obalu, opazili su kako im često puta preko noći jednostavno izgine po koje tele. Nikako nijesu mogli uhvatiti kradljivca. Neobično im je bilo, što se nigdje nijesu vidjele ni stope ljudi, ni konjska kopita, a ni tragovi kakve ladje, koja bi pristajala noću uz obalu. Držali su da krade vrši organizovana kakva banda kradljivaca, koji se noću ladom šuljaju do obale i odnesu po koje tele ili kravu. Postavili su zasjedu i čekali. Kad li imadu što vidjeti. Jedne noći pojavi se iz mora ogromna jedna zmijurina. silnom se brzinom provuče između klisura i hridina do pašnjaka, pograbi tele i dižući vi-soko glavu vrati se u more . . .

Kako vidimo more krije u sebi najstrašnija i najneobičnija čudo-višta, koja su mnogim prirodopiscima još i danas posvema nepoznata. Uopće je za nas još uvijek velika tajna život koji se krije u beskrajnim morskim dubinama.

Zeko

U dračici zeko spava,
puno njega boli glava.
Noćas preda nj vuko banu,
a on bježi uza stranu.
Trčao je bez predaha
od golema smrtnog straha.
Sreća našem zeki bila:
brzina ga izbavila;
pa sad plašljiv samo preda
izbuljenim oč'ma gleda
da izbjegne nove muke,
živ ne pane u zle ruke
kog dušmana svoga roda
koji ne zna što j' sloboda,
što li pravo: živjet htjeti
i prebivat svugdje smjeti!

Uprav zeko tako misli
kad odnekud psi natisli.
Nove muke, novi jadi;
šta će zeko sad da radi?
Zubi slabi — da se kolje,
da se preda — nema volje.
Nema druge — opet bježi
i ko munja krše reži . . .

Kad nenadno puška planu
jadni zeko sav se zgranu
I da trag si zabašuri,
desno — l'jevo sada juri,
pa izmaknu smrti sretno,
da mu bilo berićetno!

A njegove šuplje uši
nek vam kažu
da ne lažu
kako mu je sad pri duši.

Knin

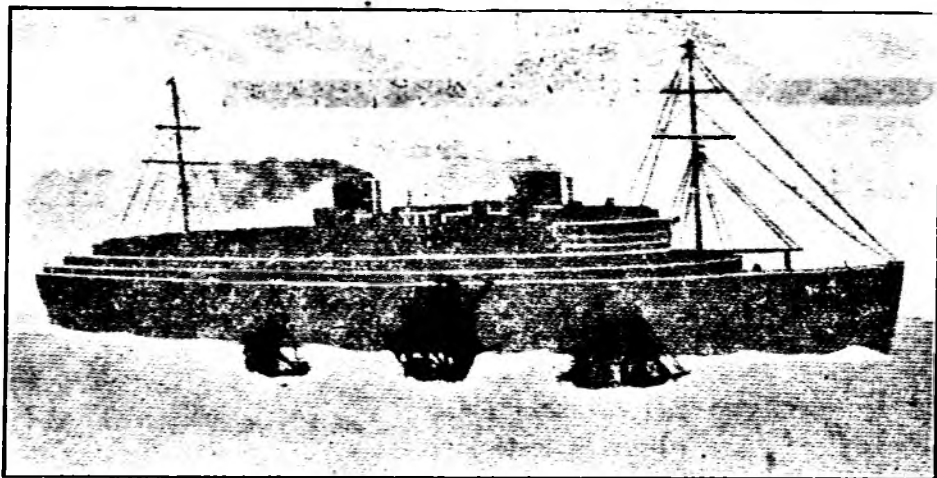
Niko Škovrlj.

Kad bi se mogla sresti prošlost sa sadašnjicom

Skoro je hiljadu godina minulo od onoga dana otkako su, koliko nam je poznato, prvi Evropejci stupili nogom na američko tlo. Bilo je to godine 1001. kada su glasoviti pomorci Vikingi krenuli sa otoka Grönlanda prema jugozapadu i nakon dugotrajnog putovanja iskrcali se na dotad nepoznatom tlu. Danas znademo da je to bila Amerika, a na mjestu gdje danas leže gradovi Newyork i Boston. Nekoliko stoljeća prije toga otkrili su Vikingi Island, s njega su prešli na Grönland, a kako im nemirna i pustolovna krv nije dala mira, nijesu mirovali dok nijesu doprli i do današnje Amerike. Dugo su godina tamošnji iseljenici ostali u vezi sa svojim rodnim krajem, sve tamo do 1400. godine, kada je vikinško brodarstvo počelo propadati. Ali u pričama Islandjana ostade i nadalje još kroz nekoliko stoljeća živa uspomena na slavne njihove predje, koji su osvojili daleku neku zemlju s onkraj oceana, gdje sunce zapada.

Vikinzi, istina, nijesu putovali preko oceana sve u jednoj turi, nego na prekide. Iz norveških bi zemalja krenuli do Islanda, s Islanda do Grönlanda, a onda od Grönlanda dalje k zapadu. Ali kad pomislimo s koliko su se poteškoća morali boriti, kako su se mogli živi održati na moru usred bijesnih oceanskih valova, sa svojim malim ladicama, dolazimo do zaključka da su to morali biti pravi morski heroji. Njihove su najveće lade bile dugačke 21 metar, nijesu imale uopće palube, nego u

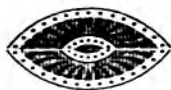
najboljem slučaju kakvo platneno pokrivalo, tjerali su ih veslima, a imale su samo jedan jarbol 13 m visok i na njem jedno jedino jedro. Bez kompasa, bez ikakvih drugih pomagala, do sunca i zvijezda na nebu, po kojima su se ravnali, oni bi odlazili na beskonačno dugačak put u nepoznato bijesno more. Odvažni su to bili junaci, pravi morski vuci.

Nijesu bile veće ni ladje, kojima se Kolumbo otputio na zapad. Najveća Kolumbova ladja, »Santa Maria«, bila je dugačka samo 23 metra, no bile su barem bolje opremljene. A i prvi parobrod, koji je 1819. prešao ocean bio je takodjer sasvim mali brodić, kad ga se uspoređi s današnjim kolosima. Bio je samo 30 metara dug.

A danas? Veliki transoceanski brod »Bremen« dugačak je ništa manje nego 230 metara, a svaki njegov čamac za spasavanje veći je nego što su bile ladje hrabrih Vikinga.

Što li bi, Gospode Bože, rekla davna prošlost, da joj se je danas sresti sa sadašnjošću. Kako bi se gledali Vikingi i Kolumbo sa današnjim kapetanima orijaških transatlantika?

Istra

Na žalima Jadranskoga mora,
Gdje Dragonja teče, Raša bistra,
Gdje se k nebu diže Učka gora —
Jad jaduje mučenica Istra.

Jad jaduje, nikom ne kazuje:
Oblaci su previsoko gore,
Tvrda zemlja gluha, pa ne čuje,
A sinje se uzburkalo more.

Od majke ju otkinuli njene:
Suze roni sirotinja pusta,
Od umora zatvorila zjene
I od bola stisnula je usta...

Tuđinci joj smrtnu zamku pletu,
U poletu mladu da uguše;
Otetj joj mogu sve na svijetu,
Ali naše nikad ne će duše!

Zlatko Špoljar

Galebovi

— Otkuda ste galebovi,
moje bijele ptice?
— Iz zemlje smo zarobljene,
Istre sirotice.

— Kako živi naša seja
tamo ukraj mora?
— Duša joj je izranjena,
lice puno bora.

Svaki danak suze lije,
kad se nama jada.
Ali Istra jošte živi —
živa joj je n a d a.

Gabrijel Cvitan

Odlomci iz ratnih uspomena

Gosp. Dr. Ante Messner-Sporšić bio je na talijanskom ratištu vojni svećenik skoro čitavo vrijeme svjetskog rata. Nedavno je objelodanio svoje uspomene iz onih strašnih dana, u opsežnoj, lijepo opremljenoj knjizi. Zaista ovako vjernog prikaza Talijana i njihova karaktera nijesmo još čitali. Knjigu možemo svakome najtoplije preporučiti.

Motrio sam u godini 1914. srpske zarobljenike, njihova zamišljena lica i žalost za drugovima. Srpski su zarobljenici pobuđivali štovanje i u onih, koji ih nijesu ljubili. Doista nema ni jedan ratni zarobljenik, da se čemu veseli, ako je ponosan na svoju domovinu, koja je u pogibli. — U talijanskim zarobljenicima nijesi vidio ponosa ili bilo kakve žalosti. Gledao sam male i velike skupove zarobljenika, jer su svi iz linije dopremani u Prvačinu a zatim u Ljubljanu. U prvi su se čas, kad su dopali u zarobljeništvo, bojali kao djeca, da će ih zaklati, otrovati itd. Ali kad su vidjeli, da hranu dobivaju iz istih kotlova kao naši ljudi, minuo ih strah, pa su bili pravi — Talijani. Prolazili su kroz mjesto, vičući proti svome vojskovođi itd. — Prodavali su našim vojnicima za malenkost — za kruh ili duhan — svoju »stella d'Italia«, što ju pod vratom nosi svaki talijanski vojnik od kralja do zadnjeg pješaka. Više puta su samj tu zvijezdu procijenili s dvadeset filira... Druga je opet četa talijanskih zarobljenika, idući iz Gorice veselo vikała, a kad je stupila u Prvačinu, počela i kape bacati u vis, dočekivati ih u ruke, uz različne druge vještine kao na sajmu. Poskakivali su i ijukali: »La guerra è finita per noi — rat je za nas dovršen!« A kad bi ih priveli ka kotlu,

skakali su jedan preko drugoga, da dođu prije na red, te bi naši potčasnici imali dosta posla, dok bi ih u red svrstali. Kad su ih vozili željeznicom u daljnje zarobljeništvo, mahali su kapama iz vagona, kao da se voze kući — kao pobjednici. Uopće su talijanski zarobljenici mnogo doprinijeli, da smo mi svi skupa još manje štovili ovakvog protivnika...

5. su novembra dopratili u Prvačinu iz Gorice pô talijanskog bataljuna bersaljera, s njima četrnaest oficira i samoga majora, njihovog zapovjednika. Išli su ispred bolnice, u koju je stiglo još prije ovoga transporta kojih petnaest bersaljera, da im povežu lake rane. Ova je mala četica talijanskih ranjenika pred bolnicom gledala svoju braću i prijatelje, gdje stupaju pod pratnjom bosanskih vojnika, te je dovikivala različne povike i pozdrave. Kad su pako stupali časnici s majorom, povezane glave, nije ga ona petnaestorica ni pozdravila, nego nam ga s prstima pokazivala i porugljivo vikala: »Ecco il nostro commandante — gle našeg zapovjednika!« Nama je bilo neugodno. Svi smo ga mi pozdravili, a on se naklonio i dva puta tužno pogledao svoje bersaljere, kao da nas pita, što bi se drugo moglo očekivati od ovakve čeljadi? A bersaljeri su dika i ponos Talijana... Talijane nije uopće bilo teško zarobiti, kao da su tačno provodili svoje »junačko« načelo, da je bolje biti pet časova kukavica nego uvijek mrtav — pak su se na mase predavali, kad bi ih protivnički odjeli — bili oni i najmanji, samo malo oštrije napali. Da nije bilo u Talijana tako brojne artilerije i tehnike, bio bi s njima brz posao kod Gorice i drugdje...

Talijani su htjeli svakako do Božića 1915. doći u Goricu. Sve su preduzeli, što se u ratu preduzeti može, ali ipak nije išlo. Napokon su dopremili prvu i drugu grenadirsku regimentu iz Rimu. Bili su to izabrani vojnici i časnici, iz najboljih rimskih društava. Navalili su kao nijedni prije, ali su ipak bili odbijeni... U bolnicu su dopremili pet oficira grenadira. Jedan je znao vrlo dobro njemački, Rimljanin, koji je bio duže namješten u Berlinu. Doktor i ja često smo ih pohađali, i s njima duže razgovarali. Iznenadilo ga, kad mu rekoh, da nijesam Nijemac, jer su oni pod »Austriaci«, mislili uvijek na Nijemce. Onda me posve pouzdano upitao, da li je više zapovjedništvo proti njihovim grenadirima postavilo takoder grenadire, jer da ih Talijani nijesu mogli nadvladati. Kad mu odgovorih, da su se proti njima borili Dalmatinci, koji su već sedam mjeseci u liniji, uzdahnuo je samo: »Oh, Dalmati!« — i ništa više nije rekao, nego okrenuo oči k zidu.

Da, svaki je naš Dalmatinac i Hercegbosanac bio grenadir, kad se radilo, da Talijana odbiju od Gorice. A talijansku je inteligenciju iznenadilo, kad je čula, da se junački bore proti njima baš oni Dalmatinci, za koje su slušali, da su »iredenti«, koji jedva čekaju, da ih majka Italija oslobodi. Dalmacija im je davala najjasniji odgovor kod Gorice. Čini se, da ga još nijesu shvatili!...

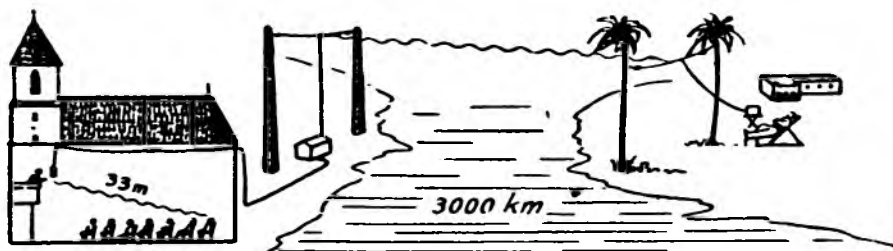
Dr. Ante Messner-Sporšić.

Brzina radio valova

Radio nije danas više nikakva čarolija, niti zagonetka. Danas već i svako dijete znade, da se pomoću električnih valova, može glas čovjeka ili zvuk glazbe baciti u svemir u najveću daljinu. Ako dakle netko, makar na kraju svijeta, imade radio aparat, koji prima te električne valove, on može čuti sve one glasove čovjeka ili glazbe, koje negdje u beskonačnoj udaljenosti šalje aparat za davanje.

A najzanimljivije je kod svega toga to, da obično onaj slušač čak na drugoj strani svijeta, prije čuje glasove nego li onaj, koji je u neposrednoj blizini govornika. Evo kako se to dešava i zašto. Pogledajte ovu sliku.

U crkvi stoji na propovijedaonici svećenik i propovijeda pobožnim slušateljima. Pred njime je radio aparat za davanje. U trenutku, kada je on izgovorio riječ, aparat je silnom brzinom tu istu riječ bacio pomoću električnog vala u svemir. Tri tisuće kilometara daleko, usred Afrike, leži pod palmama čovjek, koji imade aparat za primanje, i sluša propovijed.

Na kraju crkve imade nekoliko slušatelja, koji su u svemu udaljeni od propovjednika samo 33 metra.

Kažite vi meni, tko će prije čuti glas propovjednikov, da li onaj slušalac u dalekoj Africi, koji je tri tisuće kilometara udaljen od govornika, ili oni slušaoci, koji su tek trideset metara udaljeni od njega i svojim ga očima gledaju?

— Pa onaj, koji mu je bliže, reći ćete vi, ali nije tome tako. Prije će glas doprijeti do onoga u Africi, nego li do onoga u zadnjoj klupi u crkvi. Svi mi znamo iz škole, da zvuk prevali u jednoj sekundi 333 metra. To znači da će od govornika do slušatelja u dnu crkve trebati jednu desetinu sekunde.

Medjutim električni su valovi daleko brži. Električni val prevali u jednoj sekundi 300 milijuna metara. Prema tome će električni val, što ga je izbacio radio aparat za davanje, glas govornikov prebaciti u daleku Afriku za jednu stotinu sekunde, dakle deset puta prije nego li što je taj isti glas stigao do u dno crkve.

To su čudesa dvadesetog vijeka, zar ne?

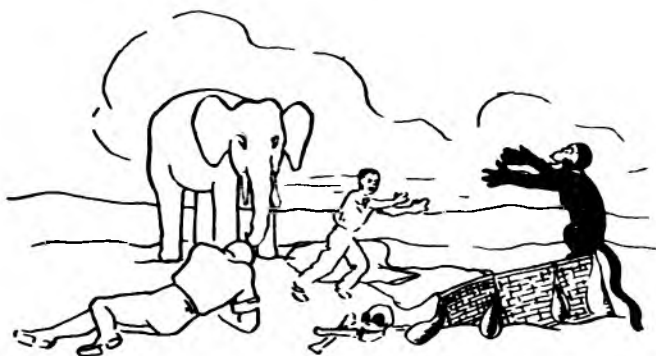

Majmun Klok, mali Jožić i njihove vragolije

Ne! Klok je previše pametan, a da bi mogao nastradati. Koliko li je puta dosad iznio živu glavu i iz najvećih opasnosti, pa kako ne bi sad umakao krokodilima.

Jožić se bez potrebe žalostio. A bio je zbilja satrven od tuge i žalosti za svojim drugom, koga je tako nenadano i pod tako strašnim okolnostima, izgubio. Jašeći tako s izmorenim Englezom na omršavjelu slonu, znao bi često uzdahnuti i kriomice obrisati suzu.

Dugo su se tako Englez i on probijali kroz prašumu, sve dok nijesu jednog dana izišli na čistinu. A ta čistina bila je još strašnija i od same prašume. Sahara je to bila, beskrajna, strašna pustinja. Nigdje ni travke, ni busena, nit uopće ičeg zelenog. Pijesak, suh, usijan, kud si pogledao, ko beskonačno žuto pješćano more.

— Gotovi smo! uzdahne Jožić zdvojno. — Odavle lje ne iznijesmo žive glave.

Ne bijaše pravo ni dorekao kad li ga trgne snažan krik . . . Okrene se i ima što vidjeti: Klok, njegov stari drug Klok popeo se na jedan kup pijeska i sjedeći na nekakvoj košari raširio je ruke klikćući od radosti . . .

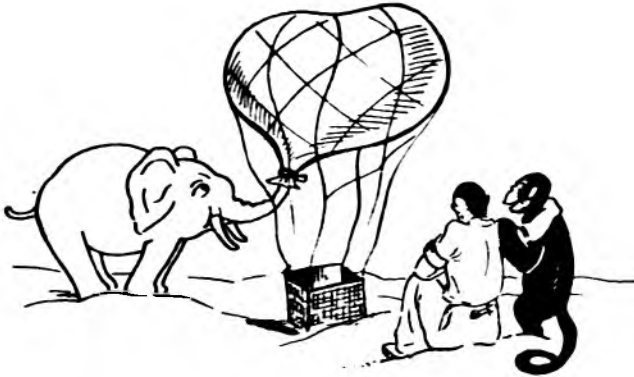
— Klok, druže, ta zar si to tiš povika Jožić ne mogući pravo vjerovati svojim očima. Sav sretan pojuri do majmuna i oni se tako srdačno izgrliše i izljubiše, kako se ni rođena braća ne bi.

Englez, koji je jedini s Jožićem preživio ekspediciju, bio je neobično ganut silnom ljubavlju ovih dvaju stvorova: dječaka i majmuna. Iako hladan i ozbiljan kao svaki Englez, nije mogao a da i on ne da sreću oduška. Pošao je do majmuna i bez riječi mu stresao šapu.

— Što li je to? Čija li je ta košara na kojoj sjediš? zapita Jožić. Majmun nije ni znao ni umio da odgovori. Englez i Jožić stadoše odgrtati pijesak da vide, kakovi su to predmeti. Ubrzo su saznali žalosnu povijest košare. Bili su to ostaci jednog francuskog izvidničkog balona, koji je postradao i pao u pustinji. Pilot je jadan, ranjen, poginuo od gladi i vrućine.

— Što ćemo sada? pitali su se međusobno. Zar da se vratimo u prašumu? Ne! Tamo nas čeka sigurna smrt. Zmije, otrovni komarci, divlje zvijeri. Da krenemo preko pustinje, Zaglavit ćemo od gladi, žeđe i vrućine. Što da dakle radimo?

Položaj je bio u istinu očajan.

Najednom Englezu, koji je bio odličan učenjak, nešto sine u glavi. Stade poblize pregledavati ostatke balona i što ih je dalje gledao to mu se lice zadovoljnije smiješilo.

— Pomozite! reče, i sve će dobro biti. Iskopajmo košaru, očistimo

od pijeska balon, pokrpaјmo ga gdje treba, pa da vidite, što će još iz njega biti.

Sva se trojica dadoše na posao i za čas je balon bio u redu. Ali sad ga je valjalo napuniti kakvim plinom, koji će biti lakši od zraka, a odakle da takav plin smognu?

Englez je nešto računao, pisao i razmišljao.

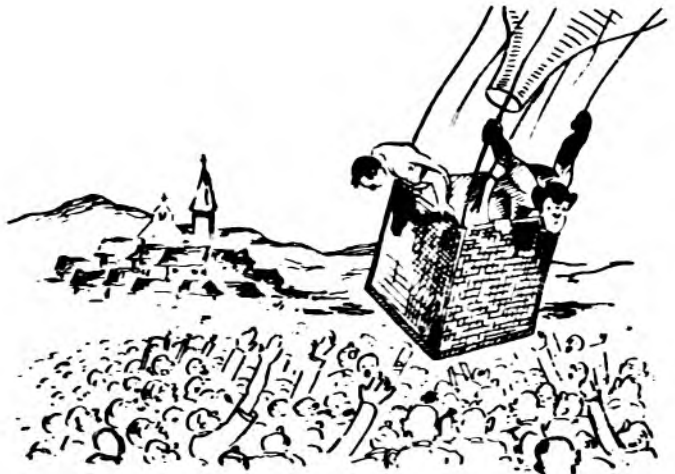
— Ne bojte se! Večeras, čim se smrači sjesti ćete u košaru balona, i sve će biti dobro. Evo — stao je tumačiti. — Ovaj će naš slon Jumbo duvati u balon svoj topli dah, dok ga ne napuni. Topli je zrak, prema fizičkim zakonima, lakši od hladnoga. Uveče je zrak hladan. U balonu će naprotiv biti zrak topao i uslijed toga dignut će se balon u vis. U visini struje vjetrovi i to od juga prema sjeveru. Zanijet će balon i tjerati ga tako dugo, dok se zrak u balonu ne ohladi. Onda će se balon stati spuštati. A nadajmo se da će to biti kad već bude u blizini ljudskih naselja . . .

Englez je točno računao. Nije ni čudo. Bio je glasovit učenjak, koji se u svojim računima nije nikad prevario. Kako je rekao tako se i zbilo.

Slon je naduvao balon, Jožić i Klok udoše u košaru a balon se najednoć stane dizati.

»Hej, mister, žurno k nama«, vikne Jožić pružajući Englezu ruku.

»Ne! Ja ostajem! Da ja udem u košaru bio bi teret pretežak i balon bi prerano pao. Ja ostajem, evo vam točnog nacрта, gdje se ja nalazim i čim dođete među ljude, javite im, neka bi odmah aeroplanom netko

došao po mene. Vi valja da se prvi spasite, jer ste svojom čestitošću to zavrjedili!» reče Englez i pruži Jožiću svitak papira, na kom su bili tečni nacrti položaja.

Jožić je htio da se spusti i svakako uzme sa sobom još i plemenitog Engleza, nu bilo je već prekasno. Balon se digao silnom brzinom, a zračna struja u koju je dospio, odnijela ga daleko prema sjeveru.

Letjeli su cijelu noć.
Pred jutro ugledaju pred sobom more.

— Padnemo li ovdje, gotovi smo — primijeti Jožić, gledajući preplašeno u bučne, tamne valove pod sobom.

Najednom ga Klok povuče za lakat i pokaza mu prstom neku tamnu crtu u daljini.

— Kopno, kopno — usklikne Jožić, sav sretan — a Klok stade veselo mahati repom i navlačiti konope pod balonom.

Sve su se više bližali kopnu. Već se je razaznavalo obrise zvonika, crkve, sela, polja i gajeva.

Ljudi su opazili balon i stali trčati iz kuća na ulicu. Za čas je čitav trg bio pun ljudi. Mahali su i klicali i bacali kape u vis.

— Što je tim ljudima, da se toliko oduševljavaju? čudili se naši vazduhoplovci, ne razumijevajući zašto se ti ljudi toliko vesele.

Balon je stao padati sve niže i niže, dok se konačno nije spustio nasred trga.

Mnoštvo je nagnulo bliže k balonu, klikalo i bacalo cvijeće.

— Eviva, eviva Cosyns. — Bravi aviatori, bravissimi.

— Pa to su Talijani, pali smo baš u Italiju, reći će Jožić. Eh, bit će barem vrućih makarona. Ali zar su pobnavili, da toliko kliču.

— Eviva Cosyns, eviva van der Elst — Eviva il Belgio — derali su se ko mahnuti.

Čim su naši letači istupili, digoše ih ljudi na ramena, obasuse ih cvijećem, a načelnik i karabinieri srdačno se s njima izrukovaše.

— Guardate — guardate questo Elst è brutto come una scimia — govorele su žene: — Gledajte ga, gledajte, pa taj van der Elst je ružan kao majmun . . .

Odvedoše ih u općinu i tamo im prirediše svečani ručak, gdje im mnogo nazdravljahu, slaveći ih.

A znate li što je bilo na stvari i zašto su ih toliko slavili?

Upravo su se tih dana bili digli iz Belgije u stratosferu profesor Cosyns i njegov pomoćnik van der Elst. Cijeli svijet je govorio samo o tom, sve svjetske novine pisale su samo o njima. U svim državama čekalo se dan i noć, gdje će pasti.

Talijani kad su vidjeli balon našeg Jožića i majmuna Kloka mislili su da su to belgijski stratosferski letači i bili su neobično veseli. U jedan tren sve su talijanske novine to doznale i raspisale se na veliko.

Ali nekoliko sati zatim eto ti belaja. Iz Jugoslavije stigla je vijest, da su se stratosferski letači spustili u Međumurju. Letači su se sa ljubljanske radio stanice javili i opisali svoj lijet.

Talijani su bili bijesni, jer su doživjeli veliko razočaranje. Sav svijet im se je smijao, što su bili tako ludi, pa su mogli jednoga majmuna Kloka zamijeniti sa inžinierom van der Elstom.

Kad su čuli, što je na stvari napali su Jožića i Kloka kamenjem i potjerali ih, psujući ih sve u šestnaest.

A naša dva junaka bježe glavom bez obzira. Uхватili na ulici dva talijanska magarčića skočili na njih i pobjegli ko strijela, da ih bijesni makarondžije ne linčuju . . .

SVOJEGLAVA BROJKA.

I brojke imadu svoje mušice. I one su tvrdoglave, te ne možeš da ih okreneš, pa ma se na glavu postavio. Medju jednu od najneobičnijih brojki spada svakako i naoko bezazlena brojka 142 857. Kad ju ovako gledamo ne vidimo na njoj ništa neobična. Sasvim obična brojka od šest cifra. Ali u sebi krije jednu tajnu.

Evo: pokušajmo pomnožiti tu brojku sa 2, pa sa 3, pa 4, 5 i 6, i dobit ćemo iznenadjuće rezultate:

$$142\ 857 \times 2 = 285\ 714$$

$$142\ 857 \times 3 = 428\ 571$$

$$142\ 857 \times 4 = 571\ 428$$

$$142\ 857 \times 5 = 714\ 285$$

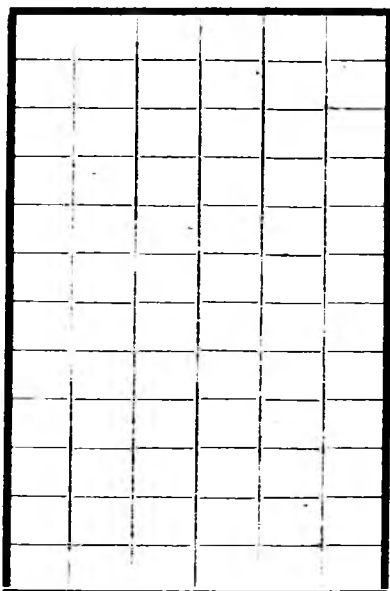
$$142\ 857 \times 6 = 857\ 142$$

Kako vidite u produktima svakog takvog množenja nalaze se uvijek jedne te iste brojke i to samo one, koje se nalaze u broju 142857, dapače uvijek su pravilno poredane.

Ali još jedno iznenadjenje krije nam taj broj. Pomnožimo li ga sa 7 dobit ćemo broj 999.999.

ZAGONETKE I ODGONETKE

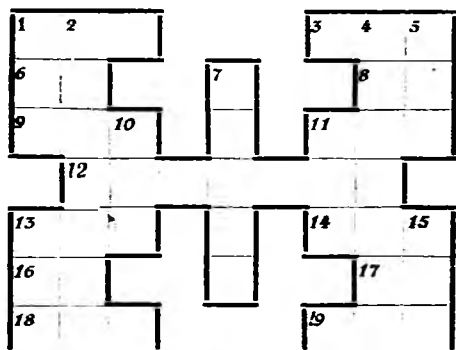
ISPUNJALJKA

- Žensko ime
- Evropski poluotok
- Dio tijela
- Otok u Atlant. oceanu
- Narod koji govori ikav. nar.
- Grad u Dunav. banovini
- Sobovo obitavalište
- dijelovi košulje
- Kontinentat
- Grad u Sr. banovini
- Nastojnik manastira
- Muško ime

Od I do II imaš pred sobom

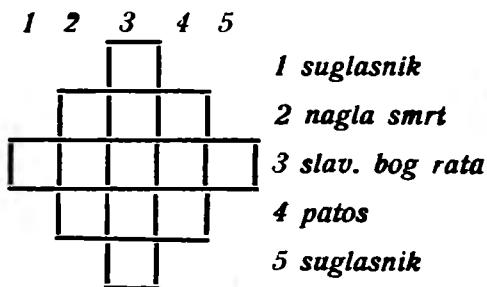
KRIŽALJKA

Vodoravno: 1. nametnici na ljudskom tijelu, 3. turski plemić, 6. kratica za »litrac«, 8. mjera za otpor struje, 9. poljski cvijet, 11. kralj ptica, 12. rodno mjesto Ljud. Gaja, 13. dio tijela, 14. lična zamjenica, 16. 100 m², 17. kratica za »Ivo Rendić«, 18. hrv. historijsko mjesto u Dalmaciji, 19. žensko ime. — **Uspravno:** 1 grad na Dunavu, 2 glodavci, 4. čovjek iz brda, 5. ovamo, 7. čovjek, koji se kupava, 10. otok u hrv. Primorju, 11. pokazna zamjenica, 13. na čelu je banovine, 15. papiga.

ISPUNJALJKA

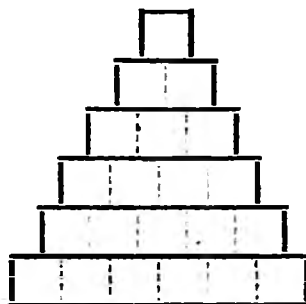
Mira Weller, Sušak

Vodoravno i okomito isto

ISPUNJALJKA

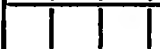

Mira Weller, Sušak

veznik
egipatsko
božanstvo
radinost
bog ljubavi
umor
španjolski
nogometaš

STEPENICE

Vjekoslav Krunajević, Korčula

<i>suglasnik</i>			<i>konsonant</i>
<i>mjera za površinu</i>			<i>produženi prijedlog</i>
<i>poklon</i>			<i>dio tekućine</i>
<i>mrtvački ležaj</i>			<i>stoji na glavi</i>
<i>država u Aziji</i>			<i>vlasi</i>
<i>druga</i>			<i>ptica</i>
<i>prijedlog</i>			<i>zamjenica</i>
<i>vokal</i>			<i>konsonant</i>

ISPUNJALJKA

O				
	O			
		O		
			O	
				O

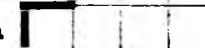
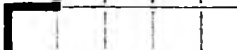
kovina
tat
žitarica
ptica
draga kovina

ZAGONETNO IME

Iz ovog imena izvaditi:
1) zvijer, 2) pticu, 3) odbijanje zvuka.

STEPENICE

		<i>suglasnik</i>
		<i>mjera za površinu</i>
		<i>mjesto u Crnoj gori</i>
		<i>rijeka</i>
<i>živi u primorju</i>		

ISPUNJALJKA

1	2	3	4
2			
3			
4			

1 Otok na Jadranu
2 Glazbilo
3 Država u Aziji
4 Majčina mama

Vodoravno i okomito isto

Mali Istranin izlazi jedamput mjesečno. — Pretplata iznosi 12 dinara na godinu. — Pojedini broj stoji 1 dinar. — Za inostranstvo dvostruko. Uredništvo i uprava nalaze se u Boškovićevoj ulici br. 20. — Telefon 50-21.

Vlasnik, izdavač i odgovorni urednik: Ernest Radetić, Zagreb, Boškovićeva ulica 20. — Tiskara C. Albrecht (P. Acinger), Zagreb, Radićeva ulica 20. Za tiskaru odgovara Petar Acinger, Zagreb, Gundulićeva ulica 22a.